

Europos pilietiškumo ugdymo būdai: kaip, mūsų manymu, tai turėtų būti daroma?

T-kit
apie Europos
pilietiškumą

Išnagrinėję, kaip kiti žmonės ir institucijos traktuoja Europos pilietiškumo švietimą, kita-
me skyriuje analizuosime šio švietimo procesus.

Europos pilietiškumo koncepcijos pagrindai ir Europos pilietiškumo ugdymas jau aptarti
anksčiau, tačiau šios T-kit serijos uždavinys – pasiūlyti keletą patarimų, kaip visas šias
idėjas paversti praktiniais veiksmais. Šiame skyriuje bus kreipiamas dėmesys į tai, kaip
plėtoti etosą ir praktiką, kurie remia mūsų koncepcinį suvokimą. Metodus būna gana
paprasta ir lengva išmokyti, tačiau sudėtingumas glūdi juos taikant – kad sėkmingai pavyk-
tų, reikia patirties, minčių ir įgūdžių (Merry ir Titley, 1999).

Čia pateikiame ugdymo sistemą, kurią įkvėpė pagrindinės jau nagrinėtos šios T-kit serijos
idėjos: mūsų požiūris į pilietiškumą, jo istorija ir problemos, su kuriomis šiuo metu susi-
duriama, mūsų koncepcinis pilietiškumo suvokimas ir pilietiškumo ugdymo apžvalga. Ši
sistema nėra ir nesistengia būti išbaigtas modelis. Ji yra atviras mėginimas atrinkti tinka-
miausias:

- bendrąsias nuostatas,
- įgūdžius,
- ir žinias,

kurių reikia visiems Europos piliečiams, kad jie galėtų funkcionuoti ir aktyviai dalyvauti.
Mūsų siūlymu, išsamesnė ir tolesnė ugdymo sistemos raida turėtų kilti iš pačių T-kit var-
totojų, nes jūs patys vykdote ugdymo programas ir veiklą, susijusią su pilietiškumo ugdy-
mu visoje Europoje. Vis dėlto bandome nustatyti tam tikras gaires, kurios padės jums
dirbant.

Egzistuoja keletas su tuo susijusių išlygų. Pirmoji susijusi su ugdymo kontekstu. Nors
didžioji Europos pilietiškumo ugdymo turinio dalis turėtų būti skirstoma į formalų ir nefor-
malų ugdymą, tačiau būtina pastebėti, kad šios T-kit serijos turinys yra orientuotas į nefor-
malųjį sektorių, o, tiksliau tariant, susijęs su jaunų žmonių ugdymu ne mokyklose. Jis,
manome, bus ypač aktualus tiems, kurie dirba minėtame sektoriuje. Tačiau tikimės, kad
jis įkvėps ir suteiks praktinės naudos ir formalaus ugdymo pedagogams.

Antra, mes prašome nepamiršti, kad stengiantis veiksmingai perteikti Europos pilietišku-
mo *turinį* turėtų būti atsižvelgiama į dinamišką ir kintančią pačią Europos pilietiškumo
sąvoką. Tai reiškia, kad reikia palikti erdvės galimoms sąvokos ir praktikos naujovėms,
atsižvelgiant į mūsų bendro pobūdžio nurodymus. Todėl mes nesimeiliame konkretaus mode-
lio kūrimo.

Turėdami tai omenyje, galime panagrinėti, kaip iš šių visų idėjų sukurti tam tikrus prakti-
nius veiksmus.

Sėkmingas įgyvendinimas: mokant apie Europos pilietybę

Projekto ar programos įgyvendinimą sudaro planavimas, „darymas“ ir vertinimas (dėl deta-
lesnės informacijos žr. šios T-kit serijos skyrių apie Projektų valdymą). Skirsime šiek tiek
laiko kiekvienos iš šių dalių aptarimui. Tačiau nenorime pateikti šių etapų kaip aiškių
veiksmų, kuriuos tiesiog reikia atlikti paeiliui. Kaip perskaitysite vėliau, atsakinga prakti-
ka, kurią mes skatiname, ragina atlikti nuolatinį vertinimą ir planavimą, išlaikant lankstū-
mą ir reaguojant į asmenį, kontekstą ir naujai išskylančias situacijas. Dėl šios priežasties
šių trijų etapų aptarimas atliekamas remiantis integraliu požiūriu. Šis požiūris palaiko
intelektualią ir lankstesnę ugdymo praktiką, kuria pripažįstamas nuolatinio vertinimo bei
planavimo ir veiklos peržiūrėjimo poreikis.

¹⁰ Už šį skyrių turime būti labai dėkingi A. Straker'ui, kuris parašė (2001) "Pushing at the limits: Reconstructing Cross-Cultural Exchange in Education". Nepublikuota daktaro disertacija, University of Newcastle upon Tyne, Didžioji Britanija.

Europos ir
pilietiškumo istorija

Šiuolaikiniai
požiūriai į
pilietiškumą

Tolimesnė
raida

Konceptuali mūsų
struktūra / sistema

Šiuolaikiniai
požiūriai į Europos
pilietiškumo ugdymą

Mūsų ugdomas
požiūris į Europos
pilietiškumą

Pilietiškumo
scenarijai –
projektų pavyzdžiai

Siekiant intelektualaus ir reaguojančio praktinio įgyvendinimo

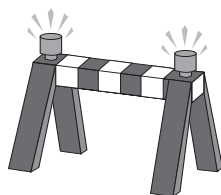
Jau turėtų būti aišku, jog mes nesiuolome greitos pagalbos arba paprasto, papunkčiui aprašyto Europos pilietiškumo ugdymo recepto arba vadovo. Ir dėl to neatsiprašome. Mes gerbiame jūsų, kaip praktikų, sumanumą ir jūsų gebėjimus įgūdžius bei patirtį perteikti tokiu praktiniu būdu, kuris labiausiai tinka, atsižvelgiant į konkrečias jūsų aplinkybes. Šį požiūrį puikiai iliustruoja britų rašytojo-kulinaro Nigelo Slaterio žodžiai. Jis savo nemokamą receptų knygelę pristato pateikdamas šiuos nurodymus:

„Aš noriu paskatinti jus priimti šių receptų dvasią, bet paskui nežymiai ją pakeisti pagal savo norimą sudedamąsias dalis ir savo jausmus, suprantant, kad mūsų ingredientai ir mūsų alkis yra tie kintamieji, kurie neturėtų ir negalėtų būti taikomi pagal nustatytas ir akmenyse įrėžtas formules. Noriu, kad pažeistumėte taisykles. Noriu, kad atsižvelgtumėte į savo apetitą“. (2000, p. 50)

Vis dėlto norime atkreipti dėmesį, kad tai ne tas pats, kaip pasakyti, kad nė vienas iš mūsų negali nieko naujo išmokyti! Mes esame tvirtai įsitikinę, kad:

- mes visi galime ko nors išmokyti iš kitų patirties,
- abstrakti diskusija ir mintis gali mus priversti mąstyti ir pritaikyti savus veikimo būdus.

Pirmasis klausimas bus grindžiamas kitų praktiniais pavyzdžiais, ir šiame skyriuje tikimės iškelti tam tikrą klausimą, kurie padės spręsti antrąjį klausimą ir leis toliau plėtoti praktinio įgyvendinimo būdus.

Nedidelei žmonių grupei duokite tam tikrą kiekį ingredientų, ir nurodykite, kokiai tikslinei grupei jie turės paruošti valgį. Skirkite laiko, kad paruoštų pietus tikslinei grupei. Aptarkite metaforą (po valgio!), susiedami su tuo, kaip tam tikrai tikslinei grupei sukurti mokomąją veiklą ar procesą.

Viso to, ką mes siūlome, esmė yra tai, kad jums, kaip Europos pilietiškumo ugdymo organizatoriams, bus pateikiama idėjų, kokius elementus galima apjungti į sėkmingą derinį, kokios priemonės gali padėti pasiekti norimą rezultatą bei kas gali nuvesti į nesėkmę, tačiau taip pat svarbu tai, kad kiekvieno etapo metu jūs panaudotumėte ir savo sumanumą, įgūdžius bei asmenines savybes, bei atsižvelgtumėte į konkrečios situacijos ypatybes. Niekas negali pakeisti jautraus ir išmintingo praktiko.

Be to, nors racionali mintis, supratimas ir kryptis yra būtinos kelio į sėkmę sąlygos, teigiamas rezultatas priklauso ir nuo to, kas yra ne taip lengvai kiekybiškai apibrėžiama – instinktai, skonis, pojūtis.

„Manau, receptai turėtų būti laikomi gyvomis būtybėmis, kurioms leidžiama kvėpuoti, keisti savo pobūdį, kad šis atitiktų mūsų ingredientus, nuotaiką ar norus“ (ten pat).

Tai turėtų būti suvokiama ne kaip problema, bet kaip geros praktikos esmė. Mūsų neturėtų apgauti iš anksto parengti maršrutai, kurių poveikis – naujovių ir įkvėpimo sugniuždyimas bei asmeninių savybių pašalinimas iš veiklos. Priešingai, mes giname tokius veiklos būdus, kuriuos naudodami ugdymo vadovai remiasi savo įgūdžiais ir asmeninėmis savybėmis, ir prisitaiko prie konkrečios darbo aplinkos. Kalbėdami apie kontekstą, mes turime omenyje kažką daugiau ir sudėtingiau nei kultūrinių apibrėžimų pašalinimą.

Žinoma, gyvybiškai svarbu pripažinti platų socialinį kontekstą ir pritaikyti savo elgesį bei veiklą prie konkrečios aplinkos. Tačiau mes teigiame, kad taip pat svarbu apmąstyti ir mikrokonteksto detales. Praktiškai tai reiškia atsižvelgti ne tik į tai, kokia šalis dalyvauja projekte ir kokia yra dalyvių religija, bet ir į tokias detales, kaip asmeniniai dalyvių įgūdžiai bei savybės arba kaip kuris nors dalyvis sureagavo į situaciją prieš penkias minutes, kokie

T-kit
apie Europos
pilietiškumą

apribojimai atsiranda dėl patalpos, kurioje vyksta jūsų projektas. Metodas, kurio šalininkai mes esame - tai atsizvelgimas į situaciją, nuolatinis jos vertinimas, tokių priemonių ir būdų naudojimas, kurie atrodo tinkamiausi duotajame kontekste, konkrečiu laiku ir atitinka norimą pasiekti rezultatą. Be to, nepamirškime, kad daug kas priklauso nuo igūdžių, talento, skonio, ir asmens savybių – galbūt jūsų – to, kuris koordinuoja visa tai.

Ar jūs dirbate būtent tokiu būdu? Jei ne, ką jūs manote apie kai kuriuos šio pasiūlymo iššūkius ir kaip galėsite juos išbandyti?

Projekto vertinimas, įgyvendinimas ir planavimas

Kaip jau užsiminėme, sunku aiškiai atskirti vertinimą ir praktinę ugdymo veiklą, nes *pati į procesą reaguojanti praktinė veikla jau yra ir vertinimo procesas*. Tai vyksta tiek per apmąstymo procesą, kuris lydi veiksmus ir skatina nuolatinį koregavimą bei modifikaciją, tiek per sąmoningesnę, grįžtamąją veiksmų analizę (Leitch ir Day, 2000). Todėl vertinimas negali būti traktuojamas kaip kažkas, į ką atkreipiamas dėmesys tik pasibaigus projektui, sukeliantis šiek tiek susierzinimo, bet malonius rezultatus. Manome, kad tai labai svarbus procesas, kuris turi prasidėti jau koncepcijos kūrimo metu ir tęstis iki projekto arba programos įgyvendinimo užbaigimo. Būtent dėl šios priežasties mes norėtume, kad vertinimas vyktų diskutuojant veiklos įgyvendinimo metu.

Vertinimas: kas? kaip? kodėl?

Vertinimas gali būti suprantamas kaip sudėtingiausias ir labiausiai komplikotas bet kurios programos aspektas. Norint, kad būtų aukštos kokybės, jis turi būti įgyvendinamas su pačiai programai taikomais igūdžiais ir jautrumu, o taip pat yra būtina atsizvelgti į socialinių tyrimų konvencijas (pvz., jei prašoma, būtina išsaugoti konfidencialumą; leidžiama žmonėms patiems nuspręsti, ar dalyvauti; naudoti būdus, mažinančius šališkumą) ir įtraukti gal net įvairias su projektu susijusias grupes: organizatorius, dalyvius, rėmėjus. Be to, įvertinimo procesas neturėtų kliudyti pasiekti norimus projekto tikslus vertinimo metu, priešingai – vertinimas turi aktyviai remti tikslus.

Vertinimas gali būti atliekamas trimis lygiais: *rezultatu, poveikio, ir proceso* (Jungtinių Amerikos Valstijų Švietimo skyrius, 2000). Galutinių rezultatų vertinimas parodo akivaizdžiausius ir tiesioginius programos poveikio dalyviams rezultatus. Antra vertus, poveikio vertinimai nustato ilgalaikius tiek programos rezultatus, tiek nenumatytą poveikį. Paskutinis, proceso vertinimas, atkreipia dėmesį į metodus ir jų įgyvendinimą. Mūsų nuomone, idealiu atveju, vertinant projektą, turėtų būti išlaikyta pusiausvyra tarp šių trijų vertinimų.

Vertinimo metu daugiausia dėmesio skyrėte rezultatams, poveikiui ar procesui? Kaip visa tai būtų galima geriau subalansuoti kitą kartą?

Galbūt dėl to, kad projekto organizatoriai patiria spaudimą, norėdami įrodyti savo darbą vertę asmenims iš kitur (ypač tiems, iš kurių tikisi finansavimo), vyrauja tendencija neproporcingai sutelkti dėmesį į rezultatų įvertinimą. Tai skatina ir vertinimo vadovai, tokie kaip pvz. Woolf (1999 m.), kur teigiama, kad vertinimas gali būti veiksmingas tik tuomet, kai yra nustatyti protingi projekto tikslai. PROTINGI tikslai yra tokie, kurie yra konkretūs, išmatuojami, pasiekiami, realūs ir pasiekiami per laiką.

Šis požiūris gali būti labai patrauklus dėl savo aiškumo ir paprastumo, ir iš tiesų protingų tikslų vertinimas turi savo vietą ir vertę. Tačiau mes manome, kad vertinimo procesas, apibrėžtas pagal išmatuojamus tikslus, ne visada gali teisingai įvertinti rezultatų turtingumą bei ilgalaikę įtaką, kurią gali turėti Europos pilietiškumo ugdymas. Kiekvienas Europos pilietiškumo projektas turės skirtingus rezultatus ir jo sėkmė priklausys nuo skirtingų procesų.

Europos ir
pilietiškumo istorija

Šiuolaikiniai
požiūriai į
pilietiškumą

Tolimesnė
raida

Konceptuali mūsų
struktūra / sistema

Šiuolaikiniai
požiūriai į Europos
pilietiškumo ugdymą

Mūsų ugdomasis
požiūris į Europos
pilietiškumą

Pilietiškumo
scenarijai –
projektų pavyzdžiai

Be to, tikėtina, kad vykdant projektą išaiškės nenuspėti rezultatai, ir, žinoma, nenuspėti procesai. Faktas, jog kai kurių rezultatų negalima lengvai įvertinti, ir, žinoma, lengvai apskaičiuoti, neturėtų sumenkinti jų svarbos. Manome, jog būtina nesumažinti mokymosi tikslų taip, kad jie galėtų būti išmatuojami, norint įrodyti, kas buvo pasiekta. Mažai tikėtina, kad vertinimas, kuris remiasi tik išankstiniais apskaičiuojamais rezultatais, teisingai įvertins koki nors projektą.

„Galiausiai, ar PROTINGA yra iš tiesų protinga?“

Mes manome, kad *vertinimas, kaip praktinės veiklos dalis, turėtų būti atsakingas procesas, įgyvendinamas tokiu būdu, kuris tinka konkrečiam projektui ir atitinka konkretaus organizatoriaus gebėjimus, skonį ir supratimą.* Vertinimas taip pat turėtų būti atliekamas laikantis etikos ir turėtų atspindėti siekiamų tikslų įgyvendinimą. Galbūt netgi svarbiau ne poreikis įvertinti greitus ir ilgalaikius rezultatus, bet poreikis nuolat vertinti procesą ir rezultatus, siekiant daryti poveikį praktinei ugdymo veiklai.

„Vertinimas turėtų būti atsakingas procesas, įgyvendinamas tokiu būdu, kuris tinka konkrečiam projektui ir atitinka konkretaus organizatoriaus gebėjimus, skonį ir supratimą.“

Tas faktas, kad nenumatyti rezultatai gali turėti didelės reikšmės, kad jie yra sudėtingi ir ne visada numatomi ar išmatuojami, neišgelbėja mūsų nuo būtinybės nustatyti tikslus, ir nuo galvojimo apie tai, ko mes norime pasiekti nuo pačios projekto planavimo pradžios. Lygiai taip pat ir faktas, kad nuoseklūs procesai negali garantuoti sėkmės, nepašalina poreikio svarstyti, kuri įgyvendinimo būdą jūs rinksitės. Ypatingai svarbu nusistatyti savo vertybes ir idėjas – kitais žodžiais tariant, pasirinkto būdo moralinį veidą arba filosofiją.

Prisiminkite, kada jūsų projekto rezultatai buvo tokie, kokių jūs negalėjote numatyti / nenumatėte iš anksto.

Kitame tekste pateiksime platesnius pasvarstymus, į kuriuos, mūsų manymu, turėtų būti atsižvelgta kiekvieno projekto įgyvendinimo etapo metu. Siekdami jums padėti tai susieti su savo darbu ir praktine veikla, pateikiame keletą praktinių pavyzdžių arba „pilietiškumo scenarijus“, kuriuose plačiau aprašyti konkretūs projektai ir tai, kaip jų organizatoriai derino idėjas ir siekius su įgyvendinimu realybėje.

Mąstymas ir darymas: veiksmo kūrimas

„Tarpkultūrinis ugdymas nėra užbaigta programa, kuri vis iš naujo įgyvendinama be nuolatinių pakeitimų. Priešingai, tarpkultūrinės veiklos būdų yra labai įvairių, be to, mes turime nuolat kelti klausimą, ką mes darome ir kodėl? Neįmanoma nusipirkti stebuklingos formulės, kuri mums garantuotų sėkmę“ (Europos Taryba, 2000).

Prieš apžvelgdami principus ir idėjas, kurie, mūsų nuomone, yra svarbūs kuriant praktinę ugdymo veiklą, mes dar kartą jums primename, kodėl mes pasirinkome tokį būdą. Mes tikimės, kad tai padės jums priimti praktinės veiklos įgyvendinimo iššūkį drauge su mumis!

Yra keletas priežasčių, kodėl mes nusprendėme apsunkinti (kaip gali pasirodyti) jūsų darbą, atsisakydami pasakyti, kaip visa tai padaryti nuosekliai, žingsnis po žingsnio – priešastis tikrai ne sadizmas! Visų pirma, mūsų manymu, svarbu atminti, jog egzistuoja daugybė įvairių būdų, kaip pasiekti aukštos kokybės Europos pilietiškumo ugdymą – pavyzdžiui to, ką padaro viena žmonių grupė, dirbanti su savo moderatoriumi konkretaus

T-kit
apie Europos
pilietiškumą

užsiėmimo metu, niekada nebus galima tiksliai atkartoti. Sėkmė priklauso nuo daugelio dalykų – ne tik nuo nustatytų kriterijų – todėl mes atkreipiame dėmesį į gilesnes idėjas, susijusias su Europos pilietiškumo ugdymo būdais, o ne išvardijame konkrečiai, kaip tai padaryti.

Norint nusistatyti (pakankamai paprastą) nuoseklų kriterijų rinkinį, nusakantį, kaip organizuoti darbo grupę ar įgyvendinti projektą, kyla pagunda išnagrinėti sėkmingą projektą, ir tada pakartoti jo atskiras dalis kaip sėkmės kriterijus. Tačiau, kaip mums buvo priminta istorijos skyriuje, Aristotelis sako, kad *visuma yra stipresnė nei jos dalių suma*, ir taip elgiantis yra mažai prasmės. Pavyzdžiui tai, jog tarptautinės grupės sukurtas spektaklis yra atliekamas tomis kalbomis, kuriomis kalba grupės nariai, gali būti bendros praktinės veiklos požymis. Tačiau kalbėti apie visų tų kalbų vartojimą kaip apie esminį praktinės veiklos aspektą būtų absurdiška. Lygiai taip pat visų kalbų vartojimas nebūtinai yra visus įtraukiantis. Taigi, daug kas priklauso nuo to, kaip ir kodėl viskas yra padaryta.

Iš esmės aukštos kokybės projekto rezultatai nebūtinai bus priežastis, lemianti kitą gerą projektą. Vis dėlto negalima teigti, kad nesvarbu, kaip jūs analizuojate ir planuojate projektą. Pavyzdžiui, Pettigrew (1986) teigia, kad platesnis teorinis pagrindas praktinei veiklai apima daugiau nei tik sąlygų išvardijimą.

Kokiu mastu jūs susiję su čia pateiktu būdu?

Turėdami tai omenyje, pateikiame keletą bendro pobūdžio svarstymų apie Europos pilietiškumo ugdymą.

Bendri svarstymai apie Europos pilietiškumo ugdymą

Visą gyvenimą trunkantis procesas

Dinamiškas mūsų pilietiškumo sąvokos pobūdis pabrėžia, kad bet kuris Europos pilietiškumo ugdymo būdas turi būti nenutrūkstamas ir visą gyvenimą trunkantis procesas, galintis priimti naujus iššūkius, kylančius dėl nuolatinio visuomenės ir individų keitimosi.

Pilietiškumo sąvokos sudėtingumas ir integralumas, kuri minėjome anksčiau, reiškia, kad paprasto žinių perdavimo nepakanka, siekiant veiksmingai plėtoti pilietiškumą moderniose Europos visuomenėse.

Kaip galite žmonėms suteikti įgūdžių, reikalingų nuolat vykstančiam, visą gyvenimą trunkančiam mokymuisi?

Įvairus ir apgalvotai atrinktas turinys

Kalbant apie turinį, pilietiškumo mokymasis galėtų apimti, pavyzdžiui, mokymą dirbi kompiuteriu – jaunimui būtinų pagrindinių įgūdžių ir kompetencijos mokymą, kad galėtume užtikrinti jų veiksmingą ekonominį ir socialinį dalyvavimą modernizuojant technologijas ir dalyvaujant ekonominėje globalizacijoje. Mokymai taip pat galėtų apima tarpkultūrinio bendravimo mokymą – pagrindinę socialinę kompetenciją, būtiną gyvenant kultūriškai, etniškai ir lingvistiškai daugialypėse visuomenėse. Abiem atvejais, kalbant apie (Europos) pilietiškumo ugdymo būdą, turi būti įtrauktas emocinis, kognityvinis ir pragmatinis mokinių lygis, jei norima užtikrinti jų, kaip individų, visapusišką plėtrą, taip, kad jie galėtų būti aktyvūs visuomenės piliečiai.

Taigi, pilietiškumo ugdymo programa galėtų apimti daugybę dalykų. Pilietiškumo ugdymas turėtų vykti ne tik per „pilietiškumo dalyko“ pamokas. Kaip buvo minėta keturių dimensijų pilietiškumo modelyje, pilietiškumo plėtotė gali vykti per sąmoningumo ugdymą ir žinių

Europos ir
pilietiškumo istorija

Šiuolaikiniai
požiūriai į
pilietiškumą

Tolimesnė
raida

Konceptuali mūsų
struktūra / sistema

Šiuolaikiniai
požiūriai į Europos
pilietiškumo ugdymą

Mūsų ugdomasis
požiūris į Europos
pilietiškumą

Pilietiškumo
scenarijai –
projektų pavyzdžiai

apie įvairių dalykų suteikimą, pavyzdžiui, apie žmogaus teises Europoje, sąžiningumą ir sveikatą, kultūros paveldą ir istoriją, pasaulinės ekonomikos ekologinius aspektus.

Neformaliajame švietime, renkantis kiekvienos pilietiškumo ugdymo programos turinį, reikėtų apsvarstyti daugelį kriterijų. Vienas iš pirmųjų – tai atsižvelgti į įvairius dalykus, kuriuos taiko formalus ir kitokio ugdymo atstovai, kad būtų įgyvendintas turinio ir būdų papildomumas. Pavyzdžiui, vienose socialinėse-ekonominėse aplinkose kompiuterinio sąžiningumo dažniausiai mokoma per formalus ugdymo sistemą, o kitur jaunimo organizacijos turi rūpintis tuo, kad jaunimui būtų garantuotos galimybės susipažinti su naujomis technologijomis.

Kiekvienos ugdymo programos tikslai ir konkretūs besimokančiųjų mokymosi poreikiai yra du svarbiausi kriterijai, pasirenkant tinkamą Europos pilietiškumo ugdymo turinį. Tačiau kiekvienu atveju Europos pilietiškumo ugdymas turėtų išlikti kaip savarankiškas dalykas su aiškiai apibrėžtu turiniu (mokymo planu), atsižvelgiant į mokymo programos tikslus ir mokinių specifinius mokymosi poreikius.

Pagalvokite apie paskutinę jūsų organizuotą veiklą ir pamąstykite, kaip jūs pasirinkote turinį. Kaip būtų galima pagerinti jūsų turinio pasirinkimą kitą kartą?

Įvairovė

Kai mokyklose, mokymo įstaigose ar organizacijose organizuojama tokia veikla bei kuriamos konkrečios pilietiškumo ugdymo programos, atsiranda tendencija galvoti: „Pagaliau mes tai atradome! Būtent tai yra pilietiškumo ugdymas!“. Tačiau realistams labiau tiktų sakyti: „Štai, dabar, atsižvelgiant į mūsų tikslus bei į nustatytus mokymo poreikius, mūsų pasiūlymai pilietiškumo ugdymui yra tokie...“. Kitaip tariant, savarankiškas pilietiškumo ugdymo pobūdis neturėtų prieštarauti jo susikirtimui su kitais aspektais.

Pilietiškumo ugdymas, kaip ugdymo prioriteto dalis, yra pagrįstas reakcija į asmenų, grupių ir bendruomenių įvairovę, pavyzdžiui, pateikta mūsų svarstymuose apie koncepcinį suvokimą „Priklausymo jausmai“. Kalbėjimas apie pilietiškumo ugdymą europiniu lygmeniu yra netgi aiškiau suvokiamas būtent dėl minėtosios įvairovės. Jo daugialypis pobūdis palengvina dinamiškumą ir bendradarbiavimą su kitais ugdymo prioritetais, tokiais kaip: tarpkultūrinis mokymasis, švietimas ir dalyvavimas žmogaus teisių srityje.

Tuo pačiu metu ši įvairovė negali būti naudojama tik paviršutiniškai nagrinėjant temas, bet nei į vieną iš jų neįsigilinant. Be jau minėtos gerai pasirinkto turinio svarbos, tam tikros aiškiai nustatytos kompetencijos (aprašytos žemiau) turėtų būti neatsiejama Europos pilietiškumo ugdymo programų dalis.

Kaip galėtumėte integruoti kai kurias iš šių Europos pilietiškumo ugdymo koncepcijų į tą veiklą, kurią jau esate numatę?

Orientuotas į mokymąsi

Būtų labai sunku įsivaizduoti, kad koks nors „mokymas“ (iš anksto parengtų žinių perdavimas) galėtų apimti pilietiškumo sudėtingumą ir vientisumą. Toks mokymas gali būti tinkamas perduodant tam tikrus faktus, bet plėtojant požiūrį jis nėra tinkamas. Be to, per pilietiškumo mokymą asmenys įgytų teorinių žinių, kurios gali būti visai nesusijusios su jų tikrove ir turėti mažareikšmį indėlį į jų, kaip piliečių, ugdymą.

Pilietiškumo ugdymo esmė yra „mokymasis“ (procesas, kurio metu atrandamos naujos žinios bei plėtojamas požiūris ir sugebėjimai), pasitelkiant patirtį, o ne „mokymą“. Pilietiškumo ugdymas apima ne tik demokratinių vertybių ir požiūrio kūrimą, bet ir žinių įgijimą

T-kit
apie Europos
pilietiškumą

ir igūdžius kognityviniame lygmenyje. Visa tai geriausiai pasiekama per praktiką ir patirtį – praktiniame lygyje.

Kaip manote, kodėl jums užduodame visus šiuos klausimus?

Mokiniai – aktyvūs dalyviai

Pilietiškumo ugdymo, pagrįsto žiniomis, požiūriu ir igūdžiais, metu, besimokantįjį būtina laikyti ugdymo bei mokymo metodų ir procesų centre. Ši idėja nėra visai nauja, tačiau pedagoginėje praktikoje daugumoje formalių ir kai kuriuose neformaliuose kontekstuose privilegijuotoji vieta skiriama mokymui (ir mokytojui), o ne mokymuisi (ir mokiniui).

Besimokantieji turi tapti aktyviais mokymosi proceso dalyviais, kurio metu jie išmoka bendradarbiauti ir tartis su savo mokytojais-vadovais bei su besimokančiais drauge; plėtoti sąmoningumą, prisiimti atsakomybę ir priimti sprendimus.

Šio pilietiškumo ugdymo metodo reikšmė yra akivaizdi. Jei turinys, t. y. tai, ko turi būti išmokstama – „tapti aktyvia visuomenės dalimi“, priešpastatoma būdui, kuriuo yra mokomasi, t. y., „nebūnant aktyviu savo mokymosi proceso dalyviu“, ugdymo procesas tampa labai neapibrėžtas, todėl, kad trūksta rišumo tarp turinio ir mokymo metodo.

Atsižvelgdami į Europos pilietiškumą, galime daryti išvadą, kad Europos piliečiai nėra „gaminami“ informuojant žmones, kad jie turi būti Europos piliečiai. Europos pilietiškumo formavimas vyksta per patirtį, dalinantis kitų asmenų patirtimi, kuri padeda individams sukurti savo minčių ir veiksmų sistemą. To galima pasiekti per mokymosi procesą, vykstantį tiek sąmonės, tiek pasąmonės lygmenyje.

Ar būdas, kurį jūs naudojate mokydami ir dirbdami su jaunais žmonėmis, išreiškia ir papildo nagrinėjamą temą?

Integruota praktika

Egzistuoja išsienėjęs požiūris, kad mokymosi procesas ir mokymosi situacijos atmosfera turi išreikšti ir propaguojamas vertybes (žr. Allport, 1954; Fogelman, 1996). Mes labiau pritariame Alcala-Bertrand (1997) išreikštam požiūriui, pavadintam *sisteminiis vientisumas*. Kalbėdamas apie mokyklos aplinkoje įgyvendinamą pilietiškumo ugdymą, jis mini, kad tai turi apimti visas mokymo programas bei mokymo būdus, o mokyklos gyvenimo tvarka turi atspindėti pilietiškumo vertybes. Šis principas gali būti taikomas ir platesne prasme.

Yra svarbu, kad kiekvienas veiklos elementas būtų prijaučiantis propaguojamiems igūdžiams ir vertybėms. Pavyzdžiui, pasirinktas grupės darbo būdas lemia ir mokymosi rezultatų pobūdį. Pats grupinio darbo faktas dar negarantuoja bendradarbiavimo grupėje (Kaye, 1995). Ugdymo procesas pasirodo esąs toks pat svarbus kaip ir tikslai. Vink (1999) mano, kad tai ypač tinka neformalaus ugdymo sektoriui, kur mokymosi aplinkoje mažiau įtampas.

Ką galėtumėte padaryti, kad jūsų veikla ir aplinka, kurioje ji vyksta, geriau išreikštų jūsų skatinamus igūdžius ir vertybes?

Dalyvaujamoji pedagogika

Demokratiška ir dalyvaujamoji pedagogika yra labai svarbios: jų, kaip asmeninės ir kolektyvinės raidos priemonių, vertė, sudaro tai, ką reikia išmokti ir praktikuoti pilietiškumo ugdyme. Dėl šios priežasties labai svarbu panaudoti visą dalyvaujamosios pedagogikos potencialą ir ją naudoti ne tik kaip nesvarbias pratybas, neturinčias individams jokios prasmės. Toks dalyvaujamosios pedagogikos supaprastinimas gali būti taip pat nepakankamas, kaip ir autoritarinė pedagogika (kurioje metodai yra tik priemonės, naudojamos vienašališkai ar vienašališkai žinių perdavimui).

Europos ir
pilietiškumo istorija

Šiuolaikiniai
požiūriai į
pilietiškumą

Tolimesnė
raida

Konceptuali mūsų
struktūra / sistema

Šiuolaikiniai
požiūriai į Europos
pilietiškumo ugdymą

Mūsų ugdomas
požiūris į Europos
pilietiškumą

Pilietiškumo
scenarijai –
projektų pavyzdžiai

T-kit
apie Europos
pilietiškumą

Europos ir
pilietiškumo istorija

Šiuolaikiniai
požiūriai į
pilietiškumą

Tolimesnė
raida

Konceptuali mūsų
struktūra / sistema

Šiuolaikiniai
požiūriai į Europos
pilietiškumo ugdymą

Mūsų ugdomasis
požiūris į Europos
pilietiškumą

Pilietiškumo
scenarijai –
projektų pavyzdžiai

Abiem atvejais (autoritarinės pedagogikos bei neteisingo dalyvaujamosios pedagogikos taikymo), dėl primetamojo pobūdžio ar paviršutiniškumo, trūksta realios sąveikos tarp mokinio bei mokojo dalyko ir tarp mokinio bei mokytojo. Tačiau jei naudojamas visas dalyvaujamosios pedagogikos potencialas, ši sąveika yra sukeliama ir tikėtina. Ši „mokymosi objekto – mokinio“ sąveika yra dalyvaujamosios pedagogikos šerdis, ir ji galėtų būti svarbiausias įnašas į pilietiškumo ugdymą.

Ši sąveika apima šiuos veiksmus: susidomėjimo bei pradinių mokinių žinių išnagrinėjimą, savarankišką mokymąsi, kritinį mąstymą apie tai, ko yra mokomasi, išminktų žinių taikymą ir tolimesnius svarstymus. Norėtume pabrėžti, kad dalyvaujamoji pedagogika turėtų būti kruopščiai reglamentuota struktūrinio mokymosi galimybose ir ugdymo programose.

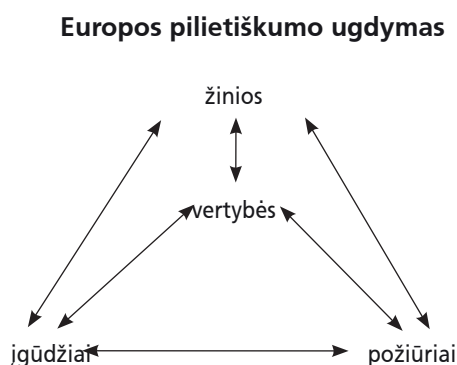
Dalyvaujamosios pedagogikos įtraukimas į mokymo programas yra vienas iš svarbiausių neformalaus ugdymo bruožų. Dėl šios priežasties turtinga ugdymo institucijų ir jaunimo nevyriausybinų organizacijų ugdymo patirtis (pvz., skirtingų ugdymo programų organizavimas, asmenų pažinimo, emocinio ir praktinio aspektų apėmimas, dalyvavimo būdų kūrimas ir atnaujinimas) yra pagrindinė pilietiškumo ugdymo vertybė. Kitoje dalyje pateiksime keletą pavyzdžių, paaiškinančių, kas yra turtinga patirtis.

Dabar, išnagrinėję keletą bendro pobūdžio aspektų apie tai, kaip ugdyti pilietiškumą, norėtume panagrinėti Europos pilietiškumo ugdymą ir apžvelgti kai kuriuos pagrindinius įgūdžius ir požiūrius, kurie, mūsų nuomone, yra būtini modernios ir daugiatautės Europos visuomenės piliečiui ir kuriuos turėtų ugdyti Europos pilietiškumo ugdymas.

Šiandieniniai svarbiausi gebėjimai, susiję su Europos pilietiškumu¹¹

Mes manome, kad yra trys tarpusavyje susijusios sferos, jungiančios gebėjimus, kurių reikia piliečiams norint aktyviai dalyvauti Europos visuomenėje, ir kurios turėtų būti pateikiamos Europos pilietiškumo ugdyme. Pirmiausia, Europos pilietiškumo ugdymas turėtų pateikti ŽINIŲ apie su tuo susijusias temas, tokias kaip: demokratija, žmogaus teisės ir laisvės, naujausi įvykiai ir politika pasaulyje bei Europoje. Antra, Europos pilietiškumo ugdymas turėtų suteikti ĮGŪDŽIŲ, kaip antai aktyvaus dalyvavimo gebėjimas arba tarpkultūrinio bendravimo įgūdžiai. Galiausiai, Europos pilietiškumo ugdymas turėtų formuoti POŽIŪRIUS, pvz. požiūrį į demokratiją arba skirtumus, ir turėtų stengtis padėti jauniems žmonėms tobulinti savo požiūrį, atsizvelgiant į jų vertybes. Visos šios sritys turi politinį, socialinį, kultūrinį ir ekonominį aspektus, ir būtinai turi būti nagrinėjamos keletu lygių ir įvairiais aspektais.

13 pav. – Svarbiausi gebėjimai, susiję su Europos pilietiškumu

¹¹ Šis skyrius buvo parengtas naudojantis keletu tekstų, sujungiant jų visų dalis: tarptautinis projektas „Koks kokio pilietiškumo ugdymas“ – koks pilietiškumas (<http://www3.itu.int/ibe-citied/inoeng90.html>); Mokymo programos ir kokybės plėtojimo grupė, „Bandomieji kursai apie Europos pilietiškumą - mokymo programos principai“ (bendradarbiavimo programa tarp Europos Sąjungos ir Europos Tarybos Europos jaunimo Darbuotojų mokymo); Gordon G. Bellas „Europos piliečių švietimas - pilietiškumo vertybės ir Europos dimensija“ David Fulton Publishers, Londonas, 1995; „Sok į demokratinio pilietiškumo ugdymą!“ Europos Tarybos ugdomasis demokratinio švietimo projektas, 1997 - 2000.

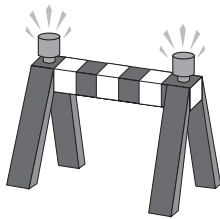
T-kit
apie Europos
pilietiškumą

Tačiau VERTYBĖS turėtų padėti identifikuoti TIKSLUS ir būti „svorio centras“, Europos pilietiškumo ugdymo nuolatinė nuoroda, kurioje visi matmenys ir visos sferos yra prasmingos ir subalansuotos. Iš tiesų Europos pilietiškumo ugdymas taip pat turėtų suteikti jauniems žmonėms galimybę tyrinėti savo vertybes, identiteta ir pasirinkimą priklausyti bendruomenei ar bendruomenėms ir turėtų padėti jauniems žmonėms tapti aktyviais kovotojais tiek ginant, tiek skatinant savo vertybes.

Kaip jau buvo minėta, konkrečių Europos pilietiškumo ugdymo tikslų nustatymas turėtų kilti iš mokinių mokymosi poreikių.

Net jei anksčiau minėta visų elementų sąveika praktiškai nebūtinai yra linijinė, ir, kaip kad vėliau matysime, jų ryšiai tampa vis sudėtingesni, ši forma turėtų būti naudojama kaip priemonė Europos pilietiškumo ugdymo programoms reglamentuoti.

Ugdymo proceso pradžia gali būti skirtinga kiekvienos ugdymo programos ir netgi kiekvieno mokinio atveju. Taigi schema gali būti skaitoma įvairiai, nebūtinai pradedant vertybėmis ir baigiant požiūriais. Ši schema yra tik bandymas parodyti, kad reikia apsvarstyti santykius tarp skirtingų elementų, kuriant Europos pilietiškumo edukacines sistemas. Ištyrinėjus veiksmus, kurie, mūsų įsitikinimu, turėtų formuoti jūsų požiūrį į Europos pilietiškumo ugdymą, atėjo laikas šias idėjas pritaikyti praktinėse situacijose.

Sukurkite Europos pilietiškumo ugdymo planą, mokymo kursą arba su tuo susijusios veiklos planą. Bendrais bruožais nusakykite, kurios Europos pilietiškumo ugdymo savybės skirsite pagrindinį dėmesį, ir pagrįskite savo pasirinkimą.

Europos ir
pilietiškumo istorija

Šiuolaikiniai
požiūriai į
pilietiškumą

Tolimesnė
raida

Konceptuali mūsų
struktūra / sistema

Šiuolaikiniai
požiūriai į Europos
pilietiškumo ugdymą

Mūsų ugdomasis
požiūris į Europos
pilietiškumą

Pilietiškumo
scenarijai –
projektų pavyzdžiai

T-kit
apie Europos
pilietiškumą

Europos ir
pilietiškumo istorija

Šiuolaikiniai
požiūriai į
pilietiškumą

Tolimesnė
raida

Konceptuali mūsų
struktūra / sistema

Šiuolaikiniai
požiūriai į Europos
pilietiškumo ugdymą

Mūsų ugdomasis
požiūris į Europos
pilietiškumą

Pilietiškumo
scenarijai –
projektų pavyzdžiai

14 lentelė - Europos pilietybės ugdymo schema

Vertybės	Tikslai	Mokymo poreikiai	Žinios	Išgūdziai	Požiūriai
Visų žmonių lygybė	Padėti jaunimui išnagrinėti savo vertybines orientacijas,	Nustatyti savo vertybes ir suprasti, iš kur jos yra kilusios.	Žmogaus teisės (universalumas, teisės, teisiniai mechanizmai, ginantys žmogaus teises, asmens vaidmuo kuriant žmogaus teisių principus ir žmogaus teisių apsauga)	Igalinimas ir dalyvavimas (kitų motyvavimas ir įgailinimas, kontrolės panaikinimas)	Pakantus dviprasmybėms
Žmogaus teisės	asmens tapatybę ir priklauso bendruomenei arba pasirinktoms bendruomenėms jausmą.	Suprasti savo priklausymo ir susitapatinimo su bendruomene/ bendruomenėmis jausmą.	Aplinka (mūsų ir aplinkos tarpusavio priklausomybės supratimas, kaip saugoti kasdieniame gyvenime)	Bendruomenės vystymasis (darbas su bendruomenėmis, siekiant joms padėti sukurti daugiau stabilumo ir taikias gyvenamąsias aplinkas)	Empatiškas Nutoles nuo socialinių vaidmenų
Solidarumas					
Pliuralizmas (pvz., kultūrinis, socialinis, politinis)	Padėti jauniems žmoguiems tapti aktyviais kovotojais tiek ginant, tiek skatinant savo vertybes.	Suprasti, kada asmens vertybės kertasi su kitų individų, bendruomenių, kurioms jie priklauso, ir visos visuomenės vertybėmis.	Globalios problemos (pvz., plėtra, skurdas)	Nesmurtinis socialinių ir politinių konfliktų sprendimas (nesmurtinis požiūris į konfliktus, komandinis darbas ir bendradarbiavimas sprendžiant problemas, aktyvus klausymasis ir komunikacija)	Gerbiančias (kultūros ir socialinius) skirtumus
Atsakomybė už aplinką					
Aktyvi pagarba sau ir kitiems		Sugebėti išreikšti savo vertybes, neengiant kitų.	Kultūrų įvairovė (supratimas apie kultūrinę įvairovę, nuomonių ir intencijų pluralizmą)		Rodantis solidarumą
Nuoseklus humanistinis ugdymasis			Demokratija		Pasitikintis ir sąžiningas
Ne priklausomybė			Supratimas, kaip funkcionaluonoja demokratinės santvarkos ir normų, reglamentuojančių jų veiklą, išmanymas (teisinė sistema ir veikiančios mechanizmai)		Atviras
Tarpusavio priklausomybė					

T-kit
apie Europos
pilietiškumą

Vertybės	Tikslai	Mokymo poreikiai	Žinios	Igūdžiai	Požiūriai
Demokratija	Plėtoti jaunų Europos piliečių supratimą apie pilietiškumą, politiką ir visuomenę ir skatinti juos aktyviai dalyvauti kuriant vietos, regiono, tautos ar Europos visuomenę.	Gebėjimas matyti ir suprasti savo aplinkos politinį ir socialinį gyvenimą ir suprasti vaidmenį valstybėje, Europoje ir pasaulyje.	Žmogaus teisės Piliečių teisės ir laisvės (pagrindinės deklaracijos, konvencijos ir juridinės priemonės, reglamentuojančios šias teises ir laisves) Pilietinė visuomenė (supratimas apie pilietinės visuomenės vaidmenį ir aktyvaus dalyvavimo svarbą) Globalizacija (kas tai, kaip ji funkcionuoja, koki poveikį jį turės piliečių gyvenimui, Europos vaidmuo pasaulyje) Dabartiniai įvykiai (tai, kas rodoma per žinias tiek Europoje, tiek ir pasaulyje, ką skirtingų nuomonių žmonės kalba apie dabar vykstančius įvykius) Europos ir nacionalinis politinis peizažas (aprašomas ir teorinis politinių ir socialinių pokyčių įvairiose šalyse ir Europoje peizažas) Taika ir konfliktai (Kas yra konfliktas, iš ko jis kyla, kaip jis plečiasi, jo santykis su galia ir t. t.) Žinios apie Europą (pvz., skirtingos kultūros ir religijos, skirtingos politinės sistemos, Europa ir jos istorija, Europos teisė ir ekonomika)	Atstovavimas (organizacijos, lobizmas, prezentacijos igūdžiai, politinis ir socialinis savarankiškumas) Pokyčių valdymas (teisių suteikimas asmenims ir grupėms, analitiniai igūdžiai, kritinis ir argumentuotas mąstymas, vertinimas, pasitikėjimas savimi, problemų sprendimas, demokratinis vadovavimas, komandinis darbas ir bendradarbiavimas) Globali komunikacija (Naujos informacinės technologijos, užsienio kalbos, tarpkultūriniai gebėjimai)	Pagarba aplinkai Supratimas ir greitas reagavimas į skirtingus poreikius Atsakingumas už savo veiksmus ir jų pasekmes Aistra ir pasinyžimas Palankumas demokratijai, aktyvus dalyvavimas, socialiniai pokyčiai
Pagarba teisei valstybei					
Nesmurtas ir taika					
Laisvė					

Europos ir
pilietiškumo istorija

Šiuolaikiniai
požiūriai į
pilietiškumą

Tolimesnė
raida

Konceptuali mūsų
struktūra / sistema

Šiuolaikiniai
požiūriai į Europos
pilietiškumo ugdymą

Mūsų ugdomas
požiūris į Europos
pilietiškumą

Pilietiškumo
scenarijai –
projektų pavyzdžiai